Vleermuiswerkgroep Nederland

Nieuwsbrief no.3 oktober 1989

Redactie: A. Voûte, R. Potting, H. Hollander, H. Limpens, J. van der Coelen.
Redactieadres: J. van der Coelen
Berg en Dalseweg 50
6522 BM Nijmegen
(Tel. 080-221574)

INHOUDSOPGAVE

Eerste kolonie van de Franjestaart
Bart van den Boogaard p. 2

Vleermuizen in Midden-Delfland
Kees Mostert p. 3

Nogmaals vleermuis in prikkeldraad
A.M. Voûte p. 5

Echolocatie niet altijd even vlekkeloos II
A.M. Voûte p. 6

Watervleermuizen onderschept door vissers
Ludy Verheggen, Kees Kapteyn p. 7

Dwergvleren en Onze-Lieve-Heer
Willem Vergoossen p. 8

Subsidie
Joost Verbeek p. 8

Publicaties
A.M. Voûte p. 9

Mededelingen p.11

Curieus p.17

Agenda p.18

REDACTIONEEL

In dit nummer van de Nieuwsbrief tref je naast een aantal interessante artikelen (Franjestaart, inventarisatie Midden-Delfland), de voortzetting aan van onze "continuing story" over vleermuizen en prikkel- draad. Ook in andere opzichten blijkt de echo-locatie niet altijd feilloos te zijn.
Verder een leerzaam verhaal over beesten die sonar produceren, maar uiteindelijk geen vleermuizen blijken te zijn en natuurlijk worden er ook enkele vleermuistijdschriften besproken.
Van belang zijn ook de aankondigingen van de verschillende contactdagen.
Rest ons jullie te bedanken voor het inzenden van copy (blijf alles opsturen wat je leuk/interessant lijkt voor de Nieuwsbrief!), terwijl we vooral Peter Twisk zeer erkentelijk zijn voor het vervaardigen van enkele fraaie tekeningen in dit nummer.
Laat dit een stimulans zijn: we zijn zeer geïnteresseerd in illustraties om de Nieuwsbrief te verfraaien. Inzendingen ontvangen we bij voorkeur vóór 1 januari 1990.

Tot ziens op de contactdagen!

EERSTE KOLONIE VAN DE FRANJESTAART *(Myotis nattereri)*

Nadat in de nazomer van vorig jaar opheldering kwam over het detectorgeluid van de Franjestaart *Myotis nattereri* (Jansen, 1989), werd op zaterdag 27 mei 1989 de eerste kolonie gevonden in de omgeving van Zeist.
Tijdens een excursie op 20 mei werd op het particuliere landgoed "De Breul" een omvangrijke groep fouragerende Franjestaarten boven de vijver waargenomen. Deze waren opvallend vroeg boven de vijver aanwezig, zodat wij de aanwezigheid van een (kraam)kolonie in het park vermoedden.
De volgende zaterdag ging ik vóór de schemer in een snel tempo door het park op zoek naar piepende en/of uitvliegende vleermuizen uit een kolonie. Na twee nesten van Spreeuwen en één van een Grote bonte specht kwam ik bij een klein groepje oude Beuken vlak bij de vijver aan. Hier hoorde ik een hevig gepiep, afkomstig vanuit een gat op vijf meter hoogte. Het geluid kwam mij erg bekend voor, van een ACJN-ZWG kampje vorig jaar in Winterswijk, waar toen voor het eerst met zekerheid Franjestaarten gezien waren (van den Boogaard, 1989). Tijdens dat kamp had ik *Myotissen* in zien vliegen in een Rosse vleermuizen (*Nyctalus noctula*) kolonie, waar zij ditzelfde geluid produceerden. Deze *Myotissen* zijn echter nooit gedetermineerd.
Nadat we de kolonie geteld hadden (32 stuks) belden we Herman Limpens dezelfde avond nog op om onze waarnemingen te komen bevestigen. Woensdag 31 mei kwamen Herman, Henk Sierdsema en Eelko Groenendaal tijdens het uitvliegen van de kolonie. Herman, die net een nieuwe flipperkast had, determineerde de vleermuizen. Het bleken inderdaad Franjestaarten te zijn, zodat een kolonievondst van deze soort een feit was.
Sindsdien zijn we meerdere malen bij de kolonie gaan luisteren. We hebben ook geprobeerd iets meer over het gedrag van deze -blijkens recente zomerwaarnemingen algemene (?)- soort te weten te komen. Helaas is hier weinig uitgekomen. Ook zijn we in alle mogelijke "kans-parken" in de omgeving gaan luisteren, om zo de verspreiding na te gaan. Al gauw bleken bijna alle parken met water Franjestaarten te bevatten, zodat we al snel op een aantal van 50 exemplaren kwamen.
Omstreeks half juli zijn we naar de plaats teruggekeerd, de kolonie bleek echter verhuisd te zijn. De volgende dag vonden we de kolonie opnieuw in een Beuk, dichtbij de eerder gebruikte boom. Deze bevatte zeven exemplaren. Opmerkelijk was, dat je de vleermuizen door de bladeren hoorde ritselen, wanneer ze uit het gat naar buiten vlogen. Iedere keer als een vleermuis de bladeren raakte viel er een hoeveelheid uitwerpselen naar beneden. Deze mest is waarschijnlijk op de bladeren terecht gekomen tijdens het inzwermen.
We zouden in de toekomst de kolonie af willen vangen, om er achter te komen of het hier om een kraamkolonie gaat. Er zijn opnamen gemaakt van het gepiep uit de boom, zowel via audio als detector. Deze zijn bij Joost van den Boogaard of bij ondergetekende verkrijgbaar.

Literatuur

BOOGAARD, B.A. van den, 1989. ACJN-ZWG vleermuizen weekend Winterswijk. De Bosmuis 26 (2): 99-109. ACJN (JNM)-ZWG.

JANSEN, E.A., 1989. De herkenning van de Franjestaart. Nieuwsbrief Vleermuiswerkgroep Nederland, no.1: 10-13.

Bart van den Boogaard
J.W. Frisolaan 8
3708 VH Zeist
03404 - 22221

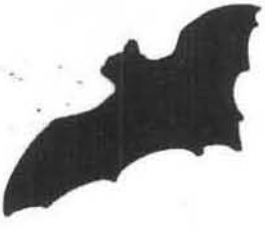

VLEERMUIZEN IN MIDDEN-DELFLAND

of: waar een groot gebied klein in kan zijn.

Inleiding

Door het bat-detectoronderzoek in de laatste jaren zijn veel nieuwe vleermuismeldingen verzameld. Na de eerste uitgebreide gebiedsinventarisaties nabij Nijmegen, Zuid-Limburg en Noordwest-Overijssel werd duidelijk dat er veel meer vleermuizen zijn, en de meeste soorten veel talrijker voorkomen dan op grond van tellingen in een aantal winterobjecten tot voor kort werd aangenomen (Glas, 1986). Deze nieuwe hoopvolle constatering is echter uitsluitend het gevolg van het feit dat nu voor het eerst systematisch onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen in het zomerhalfjaar mogelijk is. Veel soorten moeten een aantal decennia geleden veel talrijker zijn geweest. De volgende inventarisatie laat zien dat er ook gebieden zijn waar vleermuizen nauwelijks meer voorkomen.

Het gebied

Midden-Delfland is een 5.600 ha groot veenweidegebied, ingesloten door het stedelijk gebied van Vlaardingen, Rotterdam, Delft, Maassluis en het kassengebied van het Westland. Ondanks deze verstedelijking is Midden-Delfland verrassend goed intact gebleven en herbergt het nog een goede weidevogelstand en schaarse diersoorten als Waterspitsmuis en Noordse woelmuis (Mostert, 1982). Het gebied bestaat voor een groot deel uit uitgestrekte polders met een aantal boerderijstroken, brede vaarten en vochtige moerasgebieden. In het gebied zijn drie dorpen gelegen (Schipluiden, Maasland en Den Hoorn) en twee gehuchten ('t Woudt en Kethel). Loofhout is uitsluitend aanwezig in de vorm van een paar eendenkooien, erfbeplantingen langs boerderijstroken en boerengerieffbosjes.

Vleermuizen-inventarisatie

In mei en juni 1988 is getracht alle wegen en paden in dit gebied met de fiets te doorkruisen en te inventariseren met een QMC-mini bat-detector. Deze inventarisatie is in drie nachten uitgevoerd: van 20/21 juni, 23/24 en 24/25 juni. De drie dorpen zijn in de vroege ochtend onderzocht op het voorkomen van kolonies of andere verblijfplaatsen. Gezien de aard van het gebied werden Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger en Meervleermuis verwacht en mogelijk Ruige dwergvleermuis, Grootoorvleermuis en Watervleermuis.
In totaal is 163 kilometer op de fiets afgelegd (zie figuur 1). Het weer was tijdens de eerste twee nachten zeer gunstig: vrijwel windstil (1-2 B) circa 12 gr. C. en onbewolkt. Tijdens de derde nacht was het bewolkt, circa 13 gr. C. en er woei een matige NW-wind (3-4 B).

Resultaten

Gedurende de 163 kilometer inventariseren en posten, tijdens goede weersomstandigheden, werden in totaal slechts 19 vleermuizen waargenomen! Dit betekent een dichtheid van 1 vleermuis per 8 kilometer! Dit aantal was zó laag dat ik mezelf meerdere malen hiervan moest overtuigen (deed de detector het nog wel, waren de batterijen wel te vertrouwen e.d.). Een paar excursies in juli en augustus naar de meest geschikte delen bevestigden echter steeds weer het vrijwel ontbreken van vleermuizen.
Tijdens de drie inventarisatie-nachten zijn waargenomen: 4 Gewone dwergvleermuizen, 13 Laatvliegers en 2 Meervleermuizen (zie figuur 1). De Meervleermuizen werden 5 minuten na elkaar in de avondschemering van 20 juni waargenomen; bij herhaalde bezoeken op dezelfde plaats in juni en juli werd de soort echter niet meer vastgesteld. Mogelijk betrof het trekkende exemplaren die tijdelijk in het gebied aanwezig waren.
Nóg teleurstellender was echter het

Figuur 1.
Waargenomen vleermuizen.
Ononderbroken lijn = gefietste route
Gevulde cirkel = Laatvlieger
Open cirkel = Gewone dwergvleermuis
Driehoek = Meervleermuis

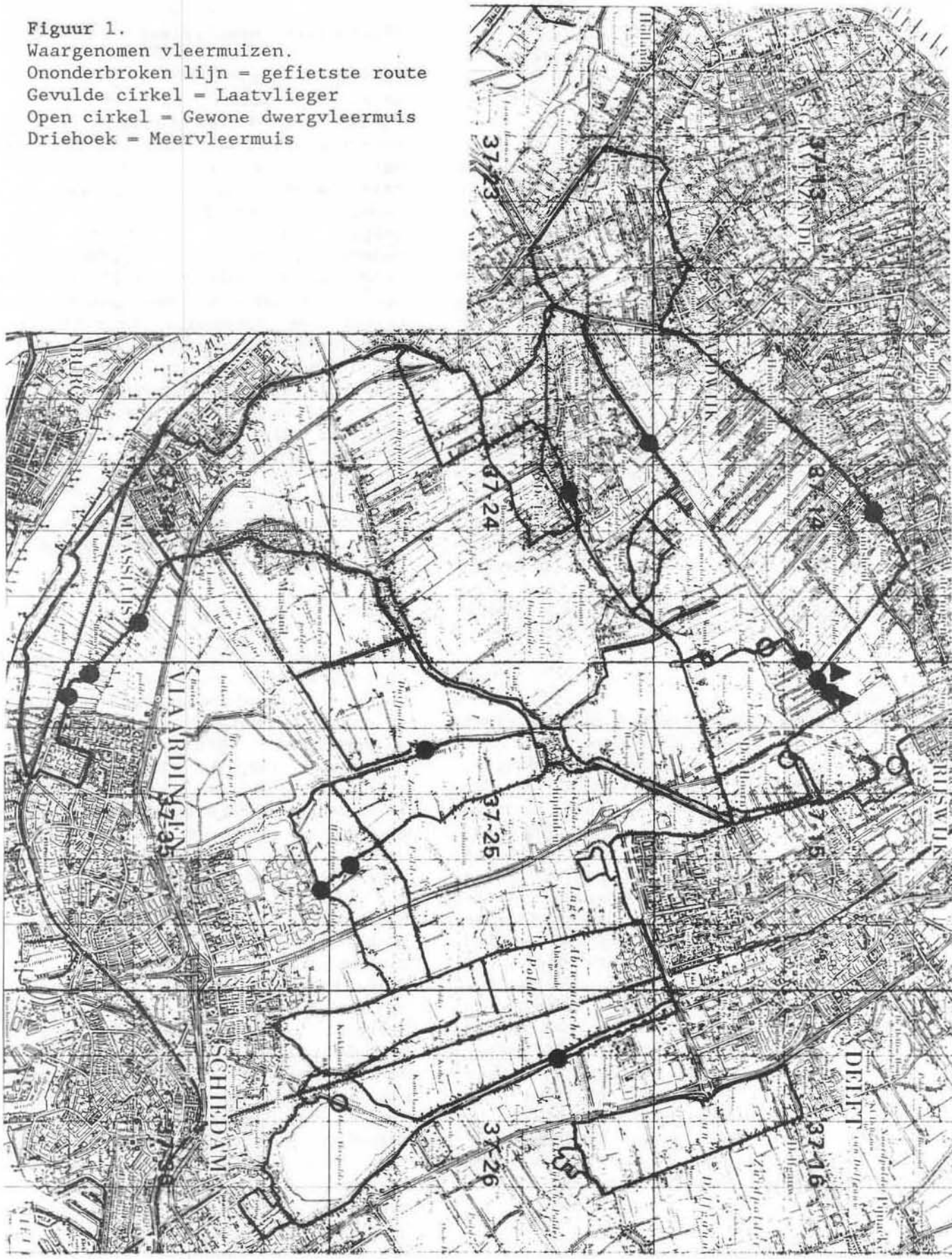

onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen in de dorpen. In zowel Maasland, Schipluiden als Den Hoorn werd in de vroege ochtend (tussen 04.00 en 06.00 uur) geen enkele vleermuis waargenomen! In augustus zijn in Maasland wel enkele dwergvleermuizen waargenomen.
De Laatvliegers hebben in de omgeving van 't Woudt een kleine verblijfplaats of kolonie. In de vroege avond werden herhaaldelijk enkele langsvliegende exemplaren waargenomen. De kolonieplaats is niet precies gelocaliseerd.

Tot slot

Hoewel de dichtheid aan vleermuizen in Midden-Delfland zeer laag is, herbergt een groot deel van het gebied goede vleermuisbiotopen zoals beschutte vaarten en sloten. In Zuid-Holland, en mogelijk ook in andere provincies, zijn ongetwijfeld meer gebieden waar (nog) maar zeer weinig vleermuizen voorkomen. In het Westland, gelegen ten westen van Midden-Delfland, wijzen de resultaten van enige excursies in dezelfde richting. Ook de Haaglanden en weilanden ten oosten van Leiden leverden zeer weinig vleermuizen op. In de omgeving van Berkel heeft de eerste medewerker aan het Atlas Project zijn medewerking gestaakt, bij gebrek aan vleermuizen in de wijde omgeving. Een excursie in het Robbenoortbos in Noord-Holland in juli 1988 leverde na een nacht bemonsteren slechts een onzekere dwergvleermuis op (mond. med. J. Verbeek).
Inventarisaties als deze laten zien dat het lang niet meer overal vanzelfsprekend is geregeld vleermuizen tegen te komen, ook al wordt er gebruik gemaakt van een detector.
Tijdens de tweede nacht heeft José van de Berg, en tijdens de derde nacht Alfons van Winden, dapper meegeholpen om het ontbreken van vleermuizen vast te stellen. Hiervoor mijn dank.

Literatuur

GLAS, G.H., 1986. Atlas van de Nederlandse vleermuizen 1970-1984, alsmede een vergelijking met vroegere gegevens. Zoölogische Bijdragen 34 Rijksmuseum van Natuurlijke Histori te Leiden, 1-97.

MOSTERT, K., 1982. Midden-Delfland Een verslag over vogels, zoogdieren planten, vlinders en amfibieën. 1-147

Kees Mostert
Gebbenlaan 60
2625 KC Delft

NOGMAALS VLEERMUIS IN PRIKKELDRAAD

In de vroege ochtend van 18 juli j.l vond de heer Staal, fietsend van zij woning in Baarn naar zijn werk i Soest, langs de Praamgracht ee vleermuis die zich zodanig aa prikkeldraad had vastgespiest dat he het dier onmogelijk was geworden o zichzelf los te maken. Hij werd op he ongelukkige dier opmerkzaam gemaak door vleugelgeklapper en door de luid kreten die de vleermuis uitstootte Nadat hij het dier, dat met d buikzijde aan een stekel vast zat, me enige moeite had bevrijd, nam hij he in zijn fietstas mee naar zij werkadres. Van daaruit nam hij tele fonisch contact met mij op. Toen i het dier om negen uur 's ochtends i handen kreeg bleek het een volwasse Rosse vleermuis te zijn. Het was ee mannetje met een gewicht van 31 gram dat aan de buikzijde een niet er grote, maar wel nogal diepe won vertoonde. Gelukkig bleken beide arme en vleugels onbeschadigd.
Het dier, dat vermoedelijk minsten

drie uur in benarde omstandigheden had gehangen, bleek zeer dorstig. Na gedrenkt te zijn begon het onmiddellijk zijn buikwond schoon te likken. Op de avond van 19 juli was het weer zo fit en zag de wond er zo weinig ernstig uit dat werd besloten hem enige proefrondjes in de huiskamer te laten vliegen. Nadat deze proef, voorzover dit in de niet al te grote ruimte mogelijk was, met goed gevolg was afgelegd, werd de tuindeur geopend, waardoor deze Rosse vleermuis onmiddellijk de vrijheid tegemoet vloog.
Inspectie op de plaats waar de heer Staal de vleermuis vond leverde de volgende gegevens op. Hij trof het dier aan, hangend aan de bovenste prikkeldraad van een pal langs de Praamgracht aangebrachte afrastering van een weiland. Dit prikkeldraad, dat niet onder stroom staat, is op ongeveer 150 centimeter van de grond tussen de afrasteringspalen gespannen. De bijna oost-west verlopende Praamgracht (een smalle vaart) en de parallel daaraan gelegen verharde weg met dezelfde naam, vormen nabij het Paleis Soestdijk de scheiding tussen twee weilanden die worden omzoomd door hoogopgaand oud loofbos. Het in noordelijke richting gelegen Baarnse Bos is het gebied waar in 1978 en in 1981 's winters twee grote holle Beuken werden geveld, die respectievelijk 40 en 250 overwinterende exemplaren van *Nyctalus noctula* bleken te bevatten (Voûte, 1983). Het is mogelijk dat "onze" vleermuis een lid was van deze populatie, dat fouragerend boven het weiland laag boven de grond vloog en het prikkeldraad niet tijdig opmerkte.

Literatuur

VOûTE, A.M., 1983. De betekenis van holle bomen voor onze inheemse vleermuizen. Nederlands Bosbouwtijdschrift, 55, no. 2/3, p. 91-99.

A.M. Voûte
Van Lijndenlaan 8
3768 MG Soest
Tel. 02155-15573

ECHOLOCATIE NIET ALTIJD EVEN VLEKKELOOS II

Onder deze titel verscheen in Nieuwsbrief no. 2 (juli 1989) een bijdrage van Arjan Boonman over de niet geheel feilloos werkende echo-oriëntatie van Franjestaart en Ruige dwergvleermuis. Dat ook de Watervleermuis soms door onachtzaamheid in een benarde situatie kan geraken, bewijst onderstaand verhaal.
Op 29 juli j.l. werd ik door een in Baarn wonende natuurliefhebber opgebeld. Hij vertelde mij dat hij bij het vissen geen vis, maar wel..... een vleermuis had gevangen. Hij vroeg me of ik geïnteresseerd was in het dier dat hij mee naar huis had genomen. Toen ik het bij hem ophaalde bleek het een springlevende, onbeschadigde Watervleermuis te zijn. Het dier, dat van het vrouwelijk geslacht was, werd, nadat het wat gedronken had, op de avond van de dag van ontvangst losgelaten. De "vangst" ging als volgt in zijn werk.
In de nacht van 28 op 29 juli zat de brenger van het dier, zoals hij wel vaker doet, op paling te vissen in een van de nabij Amersfoort gelegen poelen waaruit zand werd gewonnen voor de aanleg van de autoweg Amersfoort-Zwolle. Vleermuis-liefhebbers bedienen zich bij hun veldwerk van nieuwe electronische snufjes, zoals vleermuis-detector en digitaal-thermometer. Hengelaars doen hiervoor niet onder. Zij monteren op hun hengel een electrisch waarschuwings-apparaatje dat een acoustisch signaal geeft als zij beet hebben. Ook hij had zich deze keer voorzien van zo'n geavanceerd hulpmiddel. Hij hoefde in het nachtelijk duister alleen maar op dit signaal te letten. Een prettig idee als de slaap in de vroege uurtjes een niet te verwaarlozen rol gaat spelen.
Paling wilde die nacht niet bijten. Het lange wachten viel niet mee, totdat er toch wat gebeurde. Het signaal ging af en het snoer werd voorzichtig aangehaald om te zien of het geen loos alarm was. Jammer, de vis gaf geen respons, de hengel werd weer neergelegd, totdat er ongeveer

een kwartier later weer een vaag signaal kwam. Nu besloot hij maar eens op te halen om te controleren of snoer, dobber, aas en waarschuwingsapparatuur nog wel in goede orde verkeerden. Bij het ophalen leek het of er aan het snoer, zoals hij vertelde, een dotje waterplanten hing. Groot was zijn verbazing toen dit dotje een kletsnatte vleermuis bleek te zijn. Het dier dat met een vleugel verward was geraakt in het snoer had vermoedelijk ook het eerste alarm veroorzaakt. Het had al circa 15 minuten in het water gelegen, maar was gelukkig niet verdronken.
De ware toedracht van dit vreemde ongeval is natuurlijk niet te reconstrueren, maar het ligt voor de hand om aan te nemen dat de, zoals gebruikelijk vlak boven het water fouragerende Watervleermuis, onvoldoende acht heeft geslagen op uit het water oprijzende obstakels. Het dier is tegen het snoer, dat in een losse bocht tussen hengeltop en wateroppervlak omlaag hing, aangevlogen. Daarna is het langs het snoer omlaag gegleden en heeft zich op het water verward in het dunne nylon-draad. Het kan echter ook zijn dat het omlaag hangende snoer zo weinig geluidsreflectie gaf dat de echo verloren ging in bijkomstige geluiden. Tenslotte is het mogelijk dat geluidssignalen van het waarschuwingssysteem de vleermuis aangelokt hebben waardoor zij tegen het snoer aanbotste. Wellicht is bij deze botsing het eerste alarm afgegaan. Rondploeterend in het water werd gelukkig opnieuw het alarmsysteem geactiveerd, anders was deze botsing vermoedelijk fataal afgelopen. Een en ander maakt duidelijk dat ogenschijnlijk geheel ongevaarlijke onnatuurlijke ingrepen in het milieu van de vleermuis, onder bepaalde omstandigheden onverwachte, soms ernstige gevolgen kunnen hebben. We kunnen er van opaan dat vleermuizen veel vaker ongemerkt de dupe worden van de talloze veranderingen die wij in hun biotoop veroorzaken.

A.M. VOûTE, Soest

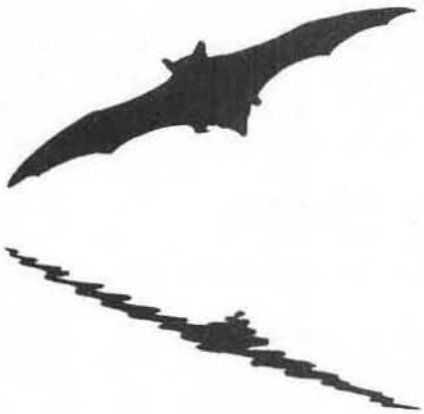

WATERVLEERMUIZEN ONDERSCHEPT DOO VISSERS

Een oproep in het dagblad "D Limburger" naar verblijfplaatsen va vleermuizen in Zuid-Limburg is voo veel mensen aanleiding geweest om t reageren. Het merendeel was bli eindelijk hun ei kwijt te kunnen n tal van dwaalwegen bewandeld t hebben. In slechts één geval uit, to nog toe, een vijftigtal reacties ware de eigenlijke bewoners niet blij me hun medebewoners. Je staat er verstel van hoe geprobeerd wordt van vleermui zen af te komen.
De volgende reactie mag wat on betreft weer de krant halen.
Dhr. van Engelendorp, visser va professie, neemt geregeld Watervleer muizen waar boven de Geul bi Valkenburg en een plaatselijk visvijver. 's Nachts wordt hier naa palingen gevist. Zo hoort hij, en me hem ook andere vissers, het belletjes rinkelen zonder beet te hebben. Wa blijkt nu? Watervleermuizen komen vaa in aanraking met de visdraad (0,25 mm en vallen daarbij soms in het water Boven de Geul, waar de dieren minde vliegruimte hebben, worden dez aanvaringen vaker gemeld dan boven d visvijver. Met een schepnet wordt d vleermuis dan uit het water gevist e wordt het net binnenste buiten gekeer rechtop vastgezet of neergelegd. D vleermuis zit weliswaar nog vastge haakt in het visnet, maar ziet da toch kans om vrij te komen. Na ee

tijdje verstrikt te hebben gezeten kiest de vleermuis weer het wateroppervlak en kan de ellende opnieuw beginnen (of niet). Navraag bij vissers kan meer van dit soort gevallen aan het licht brengen.

Ludy Verheggen
Churchillweg 27
6707 JA Wageningen

Kees Kapteyn
Bos- & Lommerweg 1-III
1055 DK Amsterdam

DWERGVLEREN EN ONZE-LIEVE-HEER; EEN KORT ANEKDOTISCH VERHAAL TER LERING ENDE VERMAAK

In de tweede helft van juli 1989 hoorde ik tijdens de nachtelijke inventarisatie van de gemeente Echt opvallende (met social calls-vergelijkbare) geluiden vanonder de dakranden van enkele huizen komen. Het geluid was met het blote oor niet hoorbaar en kwam op de QMC door tussen 20 en 45 kHz. Op sommige plaatsen werd het met korte, regelmatige pauzes geproduceerd; op andere leek het een voortdurend gebabbel. Het toeval wilde dat op enkele van deze lokaties ook dwergvleren rondvlogen. De link was snel gelegd: dit moesten de -mij nog onbekende- geluiden van paarroepende dwergen zijn. Dat ik ze met het blote oor niet hoorde, verbaasde mij (vanwege de enigszins gevorderde leeftijd) bepaald niet. En dat de geluiden steeds vanaf dezelfde plek kwamen evenmin: ik dacht dat de dieren zó bronstig waren dat ze geen behoefte voelden om rond te vliegen. Enig overleg met meer ervaren detectorologen bevestigde mijn vermoedens. Bovendien: uit huizen afkomstig zijn Gewone dwergen, uit bomen Ruige dwergen.
Aldus gewapend op pad. In twee daaropvolgende nachten noteerde ik vele tientallen Gewone en Ruige paarroepende dwergen.
De eerste twijfel aan een juiste determinatie rees, toen Steven Jansen mij een avond vergezelde en hij de dieren -ondanks zijn bijna perfekte gehoor- niet met het blote oor wist te ontvangen. De twijfel werd zekerheid, toen op een lokatie het betreffende geluid uit een 2 meter hoge berk kwam. Met de zaklamp viel geen vleer te ontdekken en ondanks dat ik de boom een orkaanachtige behandeling gaf, het geluid ging onverminderd door. Nou ja, het moesten dan wel krekels of sprinkhanen zijn. Controle met de referentie-cassette van Bellmann leverde evenwel geen verdere aanknopingspunten op.
De finale ontknoping kwam pas ruim een maand later. Steven Jansen hoorde het betreffende geluid opnieuw uit een struik komen en ging tot daden over. Hij rammelde zó stevig aan het gewas dat de totale autochtone entomofauna tegen de vlakte ging. Ook enkele Onze-lieve-herebeestjes (cf. *Coccinella septempunctata*). En laat die nou op de blote hand het bewuste geluid produceren!
Inmiddels heb ik wat meer ervaring met echte paarroepende Gewone en Ruige dwergen. Het verschil is dan overduidelijk. Ze roepen veel harder en voor het blote oor hoorbaar, en er zijn -na kortere of langere tijd- ook steeds gewone lokatiegeluiden te horen. Afgaande op de summiere beschrijving in DE handleiding lag dit echter niet zo voor de hand. Van enkele andere minder-gevorderde detectorologen heb ik inmiddels gehoord dat ze dezelfde vergissing hebben gemaakt en pas na enige tijd door schade en schande wijs zijn geworden!

Willem Vergoossen
Hulststraat 20
6101 MG Echt

SUBSIDIE

Als voorbeeld van hoe je subsidie zou kunnen aanvragen volgt hieronder een verslag van een Noord-Hollands project. Wellicht dat mensen die zelf subsidie willen aanvragen hier hun voordeel mee kunnen doen.

Als coördinator van de afdeling Noord-Holland-Noord van de Vleermuiswerkgroep Nederland diende ondergetekende een subsidie-aanvraag in bij de Dienst Ruimte en Groen van de provincie Noord-Holland (afdeling Landelijk Gebied, sectie Ecologisch Beheer). Het verzoek was om in aanmerking te komen voor een bijdrage in de kosten voor het vervaardigen van vleermuiskasten voor de regio West-Friesland. Hier komen relatief nog weinig vleermuizen voor vanwege een gebrek aan goede verblijfplaatsen van natuurlijke aard (oude bomen) en kunstmatige aard (spouwmuren e.d.). Vooral in het najaar zijn er weinig plaatsen die kunnen dienen als paringsplaats. Vleermuiskasten, mits op de juiste plekken aangebracht, kunnen in deze leemte voorzien. Inmiddels is landelijk voldoende kennis en ervaring opgedaan welk type kast en welke plekken het meest geschikt zijn.
Na overleg met de medewerker ecologisch beheer van de provincie werd een bijdrage gevraagd van *f* 3.500,-- voor het vervaardigen van 100 kasten en de aanschaf van een ladder voor contrôles en jaarlijkse schoonmaak van de kasten. Voor dit bedrag kunnen zowel een mal van kunststof, een ladder, alsook de materiaalkosten (houtbeton) voor deze kasten worden bekostigd. De kasten zullen door vrijwilligers worden vervaardigd, zodat er geen arbeidskosten aan verbonden zijn. Deze 100 kasten zullen in de komende drie jaar worden gemaakt en opgehangen. Het komend jaar zullen 30 kasten worden geplaatst in de volgende gebieden: Streekbos Bovenkarspel, Wijkpark aan de Ijsselmeerdijk te Hoorn en de SOW-tuin te Hoorn.
De provincie vond dat de subsidie-aanvraag paste in de bedoelingen van het provinciale beleid op het gebied van ecologisch beheer. Ze besloot dan ook een bijdrage te leveren tot een maximum van *f* 3.500,--

Joost Verbeek
Gemaal 9
1613 AM Grootebroek

PUBLICATIES

FLEDERMAUS-ANZEIGER, No. 18, maar 1989. Offizielles Mitteilungsorgan de Koordinationsstelle Ost für Fleder mausschutz. Zürich, Zwitserland.

Die Verbreitung der Zwergfledermau (Pipistrellus pipistrellus) in de zentralen, östlichen und südliche Landesteilen der Schweiz (me verspreidingskaart).
De Dwergvleermuis komt uit dit versla naar voren als een vrijwel overal i het onderzoeksgebied voorkomende soor die regelmatig van verblijfplaat wisselt. Soms worden bij deze verhui zingen de pasgeboren jongen meegeno men. Vaak worden geheel nieuwe ver blijven opgezocht. De spaarzam "aanwezigheid" in bepaalde cantons is zoals gebruikelijk, vermoedelijk slechts een afspiegeling van he ontbreken van waarnemers ter plaatse.

Die Nordfledermaus (Eptesicus nilsso ni) die Bergbewohnerin unter unsere einheimischen Fledermausarten (me verspreidingskaart).
Uit deze korte bijdrage blijkt he voorkomen van enige kraamkamers van *E nilssoni* in het bergachtige Engadin.

Auch Fledermäuse tappen manchmal i Dunkeln.
Marianne Haffner behandelt in dez interessante publicatie de functie va kop-tastharen bij *Myotis myotis Plecotus auritus en P. austriacus.* Zi maakt duidelijk dat deze opvallen aanwezige structuren bij deze vleer muissoorten die ook op de gron fourageren, vermoedelijk een belang rijke rol spelen bij de contrôle va de positie van het voedsel in de bek bij het beschermen van snuit, bek e ogen (speciaal bij het opereren op d grond of in de vegetatie), bij he oriënteren op korte afstand en bi sociale interacties.

FLEDERMAUS-ANZEIGER, No. 19, juni 1989.

Fledermausforschung in der Vergangenheit
Een van de twee redacteuren van Fledermaus-Anzeiger, Dr. Stutz, bericht in deze bijdrage in het bijzonder over het werk van Kuhl, die in 1818 het boek "Die Deutschen Fledermäuse" schreef. (Het was Kuhl die aan het begin van de vorige eeuw als eerste onder meer de volgende vleermuissoorten beschreef: *Myotis mystacinus, M. nattereri, M. bechsteini, M. daubentoni* en *Nyctalus leisleri*. Hij blijkt zich overigens niet alleen met de systematische beschrijving van vleermuizen, maar ook met de indeling van de apen en de papegaaien bezig gehouden te hebben. Kuhl werd samen met zijn collega Van Hasselt in 1820 door het Museum van Natuurlijke Historie in Leiden naar Ned. Oost-Indië gezonden voor het verzamelen van dieren en planten in dit grotendeels nog onbekende gebied. Hier overleed de jeugdige Kuhl reeds in 1821 aan uitputting en infecties. Een lot dat hij deelde met Van Hasselt die in 1823 bezweek, en met Boie, de naamgever van *Myotis dasycneme*, die in 1827, als veelbelovend jong onderzoeker in Indië omkwam. Red.).

Die heimlichen Königinnen der Nacht
Korte beschrijving van de jaagactiviteit van de Rosse vleermuis, Watervleermuis en Dwergvleermuis, behorende bij een nieuwe folder van de "Stiftung zum Schutze unserer Fledermäuse in der Schweiz". Als volgende actiepunten van deze stichting worden een dia-serie voor schoolgebruik en een poster in kleurendruk genoemd.

Jungfledermäuse -- in den Wochenstuben herrscht jetzt Hochbetrieb
Bijzonder informatieve bespreking van zwangerschap, geboorte en kraamperiode bij inheemse vleermuizen, verlucht met zeer suggestieve foto's.

Fledermaus-Pflegestation. Bericht 1988 (1.4.88 - 1.4.89)
Verslag van de activiteiten van het Zwitserse vleermuisverzorgingscentrum. In het verslagjaar werden 189 dieren verzorgd. Hiervan waren 129 exemplaren (68%) volwassen en 60 (32%) juveniel; 117 dieren (62%) konden weer vrijgelaten worden, terwijl 72 (38%) stierven of vanwege ongeneeslijke verwondingen afgemaakt moesten worden. Het merendeel der aangeboden dieren werd her en der buiten op de grond aangetroffen (circa 70 exemplaren), maar ook in gebouwen werden veel dieren gevonden (circa 40 dieren). Bij vernietiging van vleermuisverblijven kwamen ruim 40 dieren tevoorschijn. In het centrum werden veel Dwergvleermuizen, Nathusius' dwergvleermuizen, Rosse vleermuizen en Grootoorvleermuizen gebracht, maar ook exemplaren van Baardvleermuis, Vale vleermuis, Watervleervleermuis, Kuhl's dwergvleermuis, Bosvleermuis, Tweekleurige vleermuis en Grijze grootoorvleermuis kwamen incidenteel binnen.

BATCHAT, No. 12 (juni 1989). Nature Conservancy Council.

Myotis mystacinus and M. brandti in Scotland
Dit bericht behandelt de zeer spaarzame vondsten van Baardvleermuis en Brandt's vleermuis in Schotland. Beide soorten bereiken eigenlijk alleen net het gebied ten noorden van de grens tussen Engeland en Schotland.

A bat detector in an evening
Handleiding voor het bouwen van een simpele vleermuisdetector op basis van een Tandy-zakradio'tje. De auteur geeft aan dat het geheel (radio plus onderdelen) niet meer dan circa f 15 mag kosten.

Bridge surveys
Oproep tot het uitvoeren van een inventarisatie van onderdoorgangen van bruggen en viaducten. De auteur benadrukt de betekenis van bruggen en viaducten als zomer- en winterverblijblijven voor vleermuizen. Het lijkt erg zinvol om een soortgelijke inventarisatie in ons water- en bruggenrijke land uit te voeren.

Bat sites database
De auteurs behandelen het vanaf 1988 opgezette computer-gegevensbestand van vleermuiswinter- en -zomerverblijfplaatsen over geheel Engeland, Schotland en Wales. Tot nu toe zijn ruim 1000 verblijfplaatsen geregistreerd. Het inmiddels aan de Nature Conservancy Council ter beschikking gestelde gegevensbestand is gemakkelijk bij te werken en vormt een uitermate belangrijke basis voor het verstrekken van informatie en advies.

Where do bats feed and how do they get there?
Tony Hutson breekt in dit artikel een lans voor onderzoek zoals op het ogenblik wordt uitgevoerd in het kader van het Atlas Project van de Stichting Vleermuis-Onderzoek. Als belangrijkste redenen voor het voornamelijk met behulp van vleermuisdetectoren uit te voeren onderzoek noemt hij:
a. dat de verzamelde gegevens nodig zijn voor de bescherming van vleermuizen.
b. dat dit onderzoek vleermuizen meer aanzien geeft in het geheel van de nationale natuurbescherming.
c. dat het werk is dat met de beschikbare mankracht (amateur-vleermuiswerkers) en met een minimum aan instructie en leiding uitgevoerd kan worden. Tony Hutson geeft een overzicht van soortgelijk onderzoek dat elders op de wereld (Zweden, Duitsland, Canada, Zimbabwe, U.S.A., Ierland, Denemarken) maar ook in Engeland (Hooper, Racey en Swift) werd en wordt gedaan.

QMC bat detectors.
Bericht van het feit dat op 1 april j.l. het werk van QMC Instruments is overgegaan in handen van Ultra Sound Advice, 23 Aberdeen Road, London N5 2UG (tel. 01 359 1718) in Engeland. De QMC Mini detector is nu verkrijgbaar voor £ 92, inclusief BTW.

A.M. Voûte
Van Lijndenlaan 8
3768 MG Soest

De schoorsteen van het zwemstadion i Naarden

In 1986 vroeg de gemeente Naarden onz aandacht voor een kolonie vleermuize die al jarenlang onderdak had gevonde in de schoorsteen van het buiten d vestingwallen gelegen zwemstadion Omdat dit gebouw afgebroken moes worden vroeg men zich af of er maat regelen genomen konden worden om d vleermuizen elders te huisvesten.
Bij inspectie bleek de schoorsteen to onze verrassing twee soorten t herbergen. Bovenin een grote kraamko lonie Rosse vleermuizen en onderin ee kleine kolonie Laatvliegers. Toen di bekend werd bleek de gemeente Naarde bereid de schoorsteen te sparen bij d ontmanteling van het gebouw. Dez afbraak vond plaats in 1987. Ondank het geweld waarmee de afbraak gepaar ging handhaafden zich toen zowel d Rosse vleermuizen als de Laatvliegers Inmiddels zijn we twee jaar verder. D kraamkolonie van *Nyctalus noctul* heeft, weliswaar in gereduceer aantal, de voorkeur gehouden voor he oude bekende verblijf dat nu uiteraar niet meer van binnenuit verwarm wordt. De Laatvliegers zijn helaas me onbekende bestemming vertrokken.

De Meervleermuizen in de N.H. Kerk t Tjerkwerd

In aansluiting op het korte berichtj over de restauratie van de Ned. Herv Kerk in Tjerkwerd, van oudsher ver blijfplaats van wellicht de grootst kraamkolonie Meervleermuizen in on land (zie Nieuwsbrief no. 2, jul 1989, pag. 5), kan het volgende worde meegedeeld.
Overleg tussen alle belanghebbende zorgde ervoor dat de zeer ingrijpend restauratie vroeg in het voorjaar va 1989 gereed kwam, ruim vóór het begi van de terugkeer van de vleermuizen Bij inspectie van de gerenoveerd kerkzolder in de tweede helft van jun bleek een deel van de kraamkoloni (moeders en jongen) zich gelukkig wee

gevestigd te hebben in de kraamkamer. Wij hopen dat deze pioniers in staat zullen zijn om de komende jaren de rest van de kolonie over te halen de plaatselijk nogal veranderde woonruimte weer te accepteren.

A.M. Voûte
Van Lijndenlaan 8
3768 MG Soest

HERHAALDE OPROEP

In de vorige Nieuwsbrief stond een dringend verzoek tot het inzenden van waarnemingsformulieren. Een behoorlijk aantal mensen heeft daaraan reeds gevolg gegeven. Op de volgende bladzijde staat, als voorbeeld, een kaartje van alle bat-detector waarnemingen van de Gewone dwergvleermuis, voorzover ik die ontvangen heb en heb kunnen verwerken. Het is dus mogelijk dat je al wel waarnemingen van de Gewone dwergvleermuis op formulier hebt ingezonden, maar deze nog niet op het kaartje terugvindt omdat ze nog niet in de computer zijn ingevoerd.
Het zal duidelijk zijn dat hier nog heel wat waarnemingen ontbreken en er is dus nog niet te zien welke blokken wel of niet bekeken zijn. Voor veel andere soorten is het beeld op dit moment hetzelfde.
Laten we allemaal even ons best doen, bijvoorbeeld door tijdens de contactdagen ingevulde formulieren in te leveren, zodat ik in de volgende Nieuwsbrief kan laten zien wat we met z'n allen reeds bereikt hebben.

Herman Limpens
Postbus 9201
6800 HB Arnhem

VERKOOP ARTIKELEN

Bij de Stichting Vleermuis-Onderzoek zijn de volgende artikelen verkrijgbaar:

- Helmer, W., H.J.G.A. Limpens & W. Bongers. Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors.
Prijs *f* 12,50 (incl. verzendkosten).

- Referentiecassette ten behoeve van het determineren van vleermuizen aan de hand van hun echolocatiegeluiden.
Prijs *f* 10,-- (excl. *f* 3,50 verzendkosten).

- Dia-serie "Focus on bats". Een serie van 40 dia's van inheemse vleermuissoorten, hun bedreiging en bescherming.
Met toelichting in het Engels.
Prijs *f* 45,-- (incl. verzendkosten).

- Daan, S. e.a. De Nederlandse Vleermuizen: Bestandsontwikkelingen in winter- en zomerkwartieren. 118 pagina's.
Prijs *f* 7,50 (incl. verzendkosten).

- Themanummer van "Huid en Haar" over vleermuisonderzoek met behulp van bat-detectors. 14 artikelen, 65 pagina's.
Prijs *f* 7,50 (incl. verzendkosten).

- T-shirt, wit met op voorzijde een grote afbeelding van een vliegende vleermuis. Kan ook worden geleverd met aanvullende tekst "Bats need friends". Bij bestelling vermelden of al dan niet deze tekst gewenst is. Beschikbaar in de maten XL, L, M en S.
Prijs *f* 17,50 (excl. *f* 3,25 verzendkosten per shirt).

De hierboven genoemde artikelen kunnen worden besteld door overschrijving van het daarvoor verschuldigde bedrag op postrekening 53.25.724, ten name van de Stichting Vleermuis-Onderzoek te Leiden, onder vermelding van het/de gewenste artikel(en) en aantal(len) daarvan, alsmede van eventuele maten. Vermeld ook steeds dat het om een bestelling gaat. U wordt dringend verzocht op het overschrijvingsformulier de naam van de Stichting voluit te vermelden en niet de afkorting SVO te gebruiken.
Prijswijzigingen voorbehouden.

Peter Lina
E. de Boer van Rijkstraat 13
2331 HH Leiden

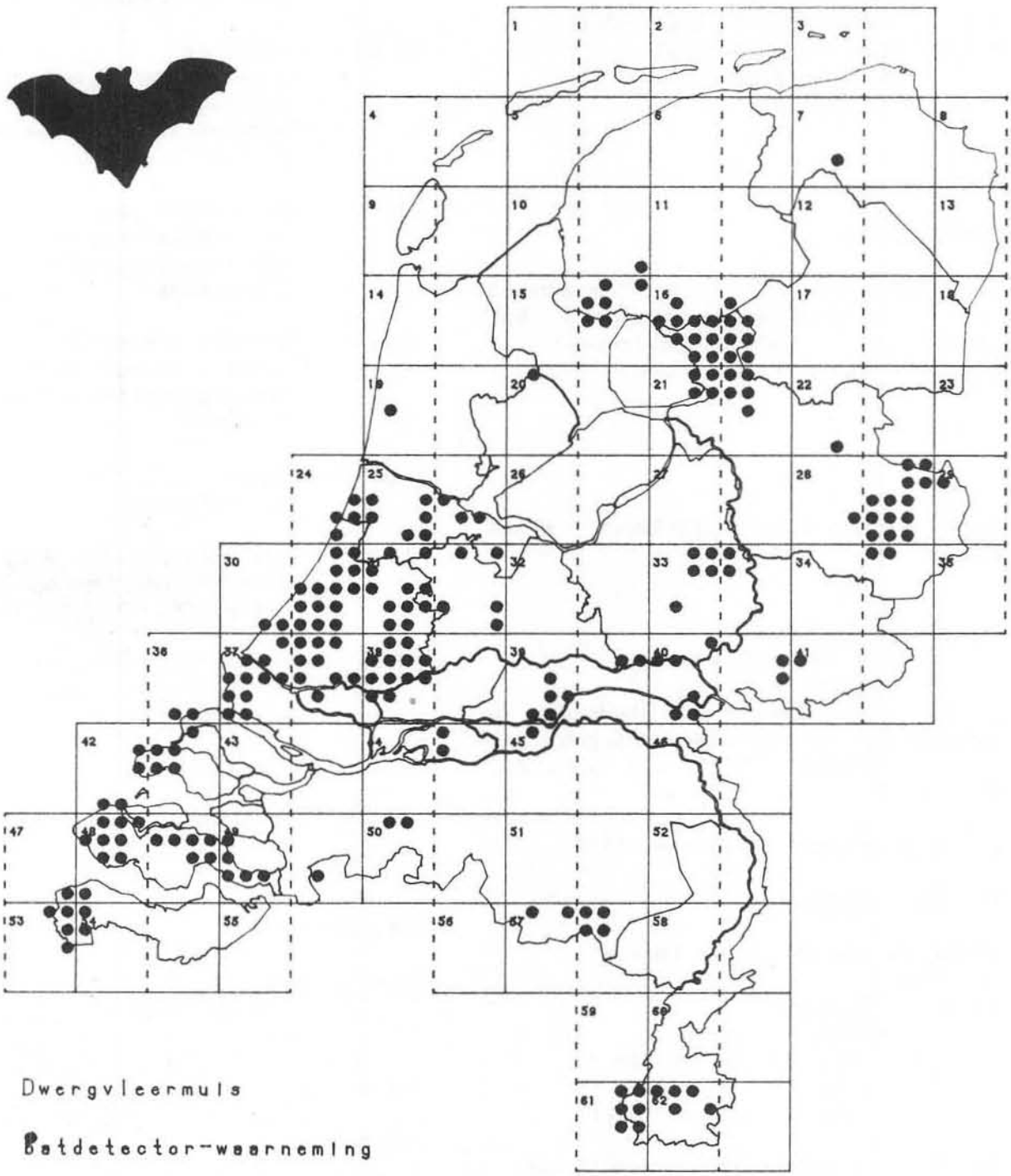
Dwergvleermuis
Batdetector-waarneming

ADRESWIJZIGING

Frank Holweg
oud: Klarendalseweg 338 Arnhem
nieuw: Klingelbeekseweg 29
6812 DE Arnhem
085-451274

RECTIFICATIE

In tabel 1 op blz. 7 van Nieuwsbrief no. 2 is een foutje geslopen: het getal 164 (overige objecten) is onjuist, dit moet zijn: 174.

DERDE CONTACTDAG VLEERMUIS ATLAS PROJECT

Plaats: de Dreijenborg
Ritzema Bosweg 32a
Wageningen
In de vorige Nieuwsbrief stond dat de contactdag in de Leeuwenborch zou worden gehouden, dit is dus inmiddels veranderd!

Datum : zaterdag 14 oktober 1989

Voorlopig programma

10.00 uur Ontvangst met koffie

10.30 Opening.
Toelichting op de activiteiten van de Stichting Vleermuis-Onderzoek: Wim Bongers

10.45 Stand van zaken m.b.t. het Atlasproject: Kees Mostert & Herman Limpens

11.30 Vleermuizen in West Zeeuwsch-Vlaanderen: Peter Twisk

12.00 Pauze: er is soep verkrijgbaar !

13.00 Video van 'Zeker Weten' over vleermuizen

13.15 Roepende vleermuismannetjes; mogelijkheden voor onderzoek: Jeroen Reinhold & Dick Vastenhoud

13.45 De invloed van isolatie op het voorkomen van vleermuizen: Paul Timmermans

14.15 Westelijk-Mergelland; de resultaten van een inventarisatiekamp: Ferdi le Noble

14.45 Pauze: er is koffie en thee verkrijgbaar

15.15 Hoe staat het met bat-detectoronderzoek in het buitenland: Herman Limpens

15.30 Gelegenheid voor korte mededelingen, vragen, oproepen etc.

16.00 Sluiting

VLEN-DAG 1989

Plaats : IAC
Lawicksealleé 11
Wageningen

Datum : 25 november 1989

Programma

Ochtend: 10.30 - 12.00 uur Coördinatorenvergadering:
de provinciale coördinatoren ontvangen hiervoor nog de uitnodiging en agenda. Wensen m.b.t. hetgeen besproken moet worden graag vóór 4 november melden aan Gerhard Glas of Herman Limpens.

Middag : de kantine is open!

13.00 uur Opening en enige mededelingen

13.15 "Fledermäuse, Jäger der Nacht": een schitterend dia-klankbeeld van de Duitse natuurfotograaf Eberhard Menz

14.00 Inrichting van winter-winterkwartieren in Drenthe. Hans Colpa / VLEN-Drenthe

14.30 Pauze

15.00 Resultaten van de wintertellingen in de mergelgroeven in seizoen '88/'89. Willem Vergoossen

15.15 Vleermuizen in winterkwar-winterkwartieren; ontwikkelingen in de jaren '80. Gerhard Glas.

15.45 Gelegenheid voor mededelingen, vragen, opmerkingen etc.

16.15 Sluiting en nakletsen

VLEERMUIS-DETERMINATIE DAG: ZATERDAG 10 FEBRUARI 1990

"Klein; snuit en oren roze tot lichtbruin; tragus licht naar voren gebogen, niet opvallend puntig; op de rug is de donkere ondervacht nauwelijks zichtbaar; vrij grote voeten".
Het op naam brengen van een vleermuis, dood of levend, is vaak niet eenvoudig. Een groot deel van de kenmerken is relatief en het vergelijken van verschillende soorten slechts bij hoge uitzondering mogelijk. Omdat een groeiende groep mensen met dit probleem te maken heeft, organiseert de Vleermuiswerkgroep Nederland een determinatie-dag. Tijdens die dag komen verschillende aspecten van het herkennen van vleermuizen aan de orde. Met behulp van huiden (balgen), dieren op alcohol, schedels en dia's worden de uiteenlopende kenmerken geïllustreerd. Door de veelheid aan informatie verwachten we dat de dag vooral voor personen die al meermalen met determinatieproblemen te maken hebben gehad van nut kan zijn.

Het programma:
11.00 u. Ontvangst met koffie
11.15 u. Algemene inleidng
11.30 u. Het herkennen van vleermuizen in winterslaap, aan de hand van dia's.
12.15 u. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van vleermuizen, op zolders, in bomen etc. (sporen); herkenningspunten aan de hand van uitwerpselen; het determineren van actieve (wakkere) vleermuizen, ook op enige afstand.
12.45 u. PAUZE, lunch zelf mee te brengen.
13.30 u. Het herkennen van vleermuizen in de hand. In groepjes kunnen balgen, dieren op alcohol, en ander materiaal bekeken worden. Er is uitgebreid gelegenheid voor het stellen van vragen en het inkijken van determinatiewerken. Aan het eind van de middag zullen er dia's en resten van dieren getoond worden waarvan ieder voor zich mag proberen deze op naam te brengen.

U kunt zich voor deelname aan deze dag opgeven bij Peter Twisk, tel. 073 - 218457. Het maximum aantal deelnemers is 50, mochten er veel meer belangstellenden blijken te zijn, dan wordt op een latere datum het programma herhaald.
De bijeenkomst vindt plaats in de Schothorst in Amersfoort, die je als volgt kunt bereiken:
Openbaar vervoer: het station Amersfoort-Schothorst ligt aan de Socratesstraat, daar ga je in en slaat rechtsaf de Albert Schweitzerlaan in. Daarna linksaf de Schothorsterlaan in

en deze volgen naar nummer 21. In totaal is het ongeveer tien minuten lopen.
Auto: A1, kruispunt Hoevelaken richting Bunschoten-Amersfoort. Bunschoterstraat volgen, bij de tweede stoplichten naar links, dan eerste weg rechts (Hamse weg), vervolgens bij de twee stenen zuilen naar links en de witte villa links passeren.

OPROEP !!

Ten behoeve van de vleermuis-determinatie dag zouden we graag de beschikking hebben over dia's van vleermuizen, liefst van zoveel mogelijk soorten en onder uiteenlopende omstandigheden. Daarom zouden we het zeer waarderen als eenieder die vleermuis-dia's heeft, deze voor enige tijd zou willen uitlenen (voorzien van naam of merkteken) zodat er een gevarieerd programma mee kan worden samen gesteld. De dia's worden uiteraard zorgvuldig behandeld en na afloop aan de eigenaars geretourneerd.

Kees Mostert
Palamedesstraat 74
2612 XS Delft

Peter Twisk
C.de Quaylaan 460
5224 EB Den Bosch

VLEERMUIZEN OP TELEVISIE

Het Vleermuis Atlasproject en de vleermuizen krijgen langzamerhand flink wat aandacht van de media: artikelen in regionale en ook landelijke dagbladen, interviews voor de radio en zelfs 'TV-optredens' van vleermuis-werkers. Zo was Wouter Helmer te zien bij 'Van Gewest tot Gewest' (NOS), Zomer Bruijn bij 'Klokhuis' (NOS) en Herman Limpens bij 'Zeker Weten' (KRO). Al met al aandacht die het project, maar vooral ook de vleermuizen goed kunnen gebruiken.
Het zou leuk zijn om vooral inter-interviews voor radio of televisie vooraf in de Nieuwsbrief aan te kondigen. Dan kunnen we allemaal kijken en vrienden en bekenden op het programma attenderen. Door snelle acties (radio) of onzekere uitzenddata (TV) zal dit niet altijd mogelijk zijn, toch willen we iedereen vragen de redactie steeds op de hoogte te brengen van 'bijzondere publicitaire gebeurtenissen'.
Voor nu, let op: vleermuizen op televisie bij 'natuurmoment' (Vara/Natuurmonumenten) op zondag 29 oktober 1989!
Een uitzending waaraan Herman Limpens heeft meegewerkt, maar waarvan we de precieze inhoud nog niet kennen. Afwachten, maar zorg dat je op tijd bent, want het duurt maar kort.
Kijk verder op 29 december 1989 naar de quiz Waku Waku. Dit is een quiz waarin bekende Nederlanders meespelen. De winnaar stelt het prijzenbedrag beschikbaar voor een goed doel. De actrice Sylvia Holstein (bekend van de serie "Zeg 'ns AAA...") heeft laten weten dat, indien zij mocht winnen, een bedrag van duizend gulden geschonken wordt aan de Stichting Vleermuis-Onderzoek. Kijk dus op 29 december of haar dit lukt.

Redactie

FIFTH EUROPEAN BAT RESEARCH SYMPOSIUM

Het vijfde European Bat Research Symposium zal van 20 tot en met 25 augustus 1990 plaatsvinden in Nyborg, Denemarken. Evenals bij de vorige symposia zal het programma bestaan uit voordrachten, posterpresentaties en avondbijeenkomsten over bijzondere onderwerpen. De voertaal tijdens het symposium is Engels.
De kosten voor het bijwonen van het symposium bedragen ongeveer *f* 60,--. De verblijfkosten kunnen variëren van *f* 75.-- tot *f* 220,--per dag. Kamperen in de omgeving van Nyborg zal ongetwijfeld goedkoper zijn en voor velen wel de mogelijkheid bieden het symposium tegen aanvaardbare kosten bij te wonen.

Aanmeldingsformulieren voor het symposium zijn op schriftelijke aanvraag verkrijgbaar bij de Stichting Vleermuis-Onderzoek, p/a E. de Boer van Rijkstraat 13, 2331 HH Leiden.

CURIEUS.....

In "Terre Sauvage" (nr. 31, juli/augustus 1989), een Frans natuurtijdschrift, vond ik het volgende bericht:

"Bêtisier
Afin de protéger tous les vertébrés terrestres non domestiques de la Martinique, de la Guadeloupe et de la Reunion, le supplément au Journal Officiel de mars 1989 dresse un inventaire pour le moins surprenat. Oubliant trois espèces de chauves-souris sur les douze que compte la Guadeloupe, et deux en Martinique! Mentionnant la protection d'une roussette réunionnaise disparue depuis un siècle! Et interdisant d'enlever les oeufs et les nids (sic) des chauves-souris! Ça, c'est de la protection!"

Willem Vergoossen
Hulststraat 20
6101 MG Echt

Dat sommige onderzoekers niets te dol is, blijkt uit het volgende stukje over de Gewone vampier (*Desmodus rotundus*) dat ik aantrof in "Het groot Guinness Dieren Boek" van G.L. Wood, Utrecht 1981.

"Bij een aanval op mensen beginnen deze helden van de griezelfilm meestal bij de tenen, waarbij ze soms onder d dekens kruipen. Tijdens de expediti van 1927 van de New York Zoologica Society in Brazilië voerde dr. Willia Beebe enige experimenten uit om d scherpte van de tanden vast t stellen. Hij besloop zijn slapend collega's en probeerde de huid van hu tenen te doorboren met de fijnst naalden die hij kon vinden zonder he wakker te maken. Ze schrokken echte onmiddellijk wakker, hoewel z allemaal door vampiers ongemerkt va bloed waren beroofd".

In een handboek over Nederlands bossen valt onder het kopje "Kernhem het volgende te lezen:

"Het meest bijzondere echter van di 124 hectare metende gebied in d gemeente Ede is wel, dat er ee kolonie Rosse vleermuizen nestelt Door hun luidruchtige manier va leven, waarbij hoge schrille geluide worden uitgestoten, zijn deze robuuste vleermuizen gemakkelijk te vinden Tussen haakjes: het gewicht van deze werkelijk forse gasten is 15 tot 4 kilogram!"
En dan nog op de achterflap van het boek durven vermelden dat de auteu een ervaren veldbioloog is...

Jo van der Coelen
Berg en Dalseweg 50
6522 BM Nijmegen

Recensie Parkpop in de Volkskrant va 26 juni 1989:
"New Model Army was de enige groe waarop het zwartgeklede vleermuizen publiek op af was gekomen, want Park pop bood als vanouds voor elk wa wils".

Op 21 juni 1987 werd in het kader va een onderzoekje aan vleermuizen doo twee scholieren uit Veenendaal, ee bezoek gebracht aan het park rondo kasteel Renswoude. Dit was hu onderzoeksgebied. Zoals afgesproke meldden wij ons eerst bij d terreinopzichter. Deze had toen no

een verrassing voor ons: "in het nest van een Grauwe vliegenvangen had hij een vleermuis ontdekt". Ik wist niet wat ik me daar bij voor moest stellen, maar ik was natuurlijk zeer nieuwsgierig. Het overtrof alle verwachtingen. In de nauwe ruimte tussen een regenpijp en de muur stond een houten paal. Daarop, op circa anderhalve meter hoogte, had een Grauwe vliegenvanger zijn nest gebouwd en in dat nest had ie een mummie van een Rosse vleermuis als verstevigingsmateriaal gebruikt!

Herman Limpens
Harnjesweg 17
6707 ET Wageningen

De woning van Henk en Chantal Lucassen in Sevenum is een kraamkamer voor vleermuizen. In de spouw van hun huis aan de Mgr. Evertsstraat nestelden zich vorig jaar al 196 vleermuizen. Nadat alle jonge vleermuizen waren uitgevlogen, liet Henk het gat, waardoor de dieren binnenkwamen, dichtmaken. Het probleem leek daarmee over. Sinds kort vertoeven echter op dezelfde plaats opnieuw vleermuizen. Volgens de laatste telling zijn het er 96.
Last van de gevleugelde muizen hebben Henk en Chantal niet. Overdag slapen de vleermuizen, 's nachts zijn ze op insectenjacht. Pas tegen de morgen keren ze terug op hun oude stek. Lawaai maken ze niet.
Henk en Chantal schakelden de Stichting Kritisch Faunabeheer in. Die kon geen verklaring voor het verschijnsel geven en adviseerde de wettelijk beschermde beestjes met rust te laten. Chantal is er niet blij mee. "De griezels", verzucht ze.
Henk wacht voorlopig met het opnieuw dichtvoegen van de muur. Anders gaan de jonge vleermuizen dood, zegt Chantal: "Ik heb liever levende vleermuizen in huis dan de stank van dode".

Uit: De Limburger, 30 juni 1989.

Hendrik Erkenbosch
Amyerstraat-zuid 70
6226 AZ Maastricht

ADVERTENTIE

BioQuip

Voor Zweedse en Engelse vleermuisdetectors.

Gewoonlijk uit voorraad leverbaar.

Gespreide betaling mogelijk.

E. de Boer van Rijkstraat 13
2331 HH Leiden
tel.: 071 - 31 49 79

BioQuip

AGENDA

14 oktober 1989
Derde Contactdag Vleermuis Atlas Project

25 november 1989
VLEN-dag

10 februari 1990
Vleermuis Determinatie Dag

20 t/m 25 augustus 1990
Fifth European Bat Research Symposium

Voor plaatsen en tijden: zie aankondigingen elders in dit nummer.